

ІННОВАЦІЇ ЯК ВАЖІЛЬ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ

Постановка проблеми у загальному вигляді, її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Зовнішні і внутрішні передумови стійкого розвитку економіки і суспільства України, у тому числі і підприємств торгівлі, зумовлені певними викликами. Отже, забезпечення стійкого розвитку підприємств торгівлі потребує серед іншого впровадження інновацій. Розширення інноваційного процесу у господарській діяльності підприємств торгівлі сприятиме забезпеченню проблемно-орієнтованої релевантності національного науково-технічного та інноваційного потенціалу, концентрації ресурсів на пріоритетних для розвитку економіки напрямках, створення економічної незалежності національного споживчого ринку.

Аналіз досягнень та публікацій за темою дослідження. В економічній літературі знаходимо безліч публікацій щодо формування національної концепції інноваційного розвитку, глобалізації національних економік, забезпечення стійкого економічного розвитку національного господарства. Серед авторів, що присвятили увагу згаданим проблемам, згадаємо Бадрака А., Бажала Ю., Барановського В., Білоруса О., Бондаренко С., Долішнього М., Козоріза М., Лук'яненка Д., Шостака Л. та ін. Разом з тим, проблеми інноваційного розвитку саме підприємств торгівлі, ролі інновацій як важеля забезпечення їх стійкого розвитку, розглянуті недостатньо.

Цілі та завдання статті. У статті зроблено спробу дослідити виклики сучасного економічного і соціального розвитку, ролі інноваційних процесів у формуванні стійкого розвитку підприємств торгівлі.

Викладення основного матеріалу. В умовах посилення конкуренції формування довготривалих зовнішніх і внутрішніх передумов стійкого розвитку

економіки і суспільства України, у тому числі і підприємств торгівлі, зумовлене основними викликами, відповіді на які мають базуватися на реалізації стратегії інноваційного розвитку, незалежно від форми власності суб'єктів господарювання.

З позицій економічних відносин, власність починається із певних зв'язків між суб'єктами з приводу певних об'єктів і виявляється у двоєдиному процесі відчуження речі та її привласнення. У результаті відбувається становлення належності об'єкта власності певному конкретному суб'єкту, який у подальшому є його власником, володіє, розпоряджається і використовує для задоволення власних потреб чи одержання економічних вигод.

Отже, відносини власності є первинними щодо відносин господарювання. Форма власності як конкретний засіб відчуження, привласнення, приналежності виробничих ресурсів, визначає форму господарювання.

У широкому розумінні форми власності охоплюють технологічно-організаційні та управлінські відносини, які виникають внаслідок функціонування виробничого осередку навіть у межах однієї родини, що неможливе без певної організації. Такі відносини впливають із технологічного способу виробництва у поєднанні з організаційно-економічними відносинами, а цільове їх призначення полягає у необхідності раціональної комбінації та ефективного використання чинників виробництва, максимізації результатів праці.

Зауважимо, що до ключових викликів, які зумовлюють необхідність стратегічних змін національної концепції інноваційного розвитку, належать [1]:

- глобалізація національних економік, у тому числі і української;
- безальтернативність стійкого економічного розвитку національного господарства;
- прискорення темпів науково-технічного, у тому числі технологічного прогресу;
- спад демографічної активності;
- зниження якості трудових ресурсів;
- посилення процесів міграції населення між країнами.

Глобалізаційні процеси, що тривають протягом останніх десятиліть у світі, докорінно змінили організацію економічного життя як на світовому, так і на національному рівнях. Глобалізація сформувала наднаціональні мегапотоки, які прискореними темпами переміщують інтелектуальні, матеріальні, фінансові та інші фактори виробництва, і накопичення капіталу по всьому глобальному просторі, незалежно від наявності державних кордонів [2].

Нині успіх підприємства у глобалізованій економіці залежить від його спроможності посісти власну позицію у господарському просторі, запропонувати продукцію, яка забезпечить більшу прихильність споживачів порівняно з іншими учасниками ринку. Така поведінка підприємства на ринку можлива лише за умови підтримки його високої інновативності, що повною мірою стосується і підприємств торгівлі [3].

Зростаюча залежність національної економіки України від зовнішніх чинників, у тому числі і негативних, обмеженість і удорожчання енергетичних ресурсів, необхідність ресурсоощадного раціонального використання сировинної бази і трудових ресурсів слугують елементами мотиваційного механізму щодо реалізації інновацій з метою забезпечення ефективності використання потенціалу, запровадження стандартів економічно безпечного виробництва і споживання та формування стійкого економічного розвитку суб'єктів ринку.

Використання природних ресурсів для виробництва товарного забезпечення споживчого ринку зумовлюють для України низку негативних економічних наслідків, а саме: погіршення екологічного стану, забруднення довкілля, посилення деградації земель, зростання техногенних загроз.

У сукупності із природно-кліматичними змінами і іншими загрозами, вони суттєво впливають на обґрунтування управлінських рішень щодо забезпечення ефективного стійкого економічного розвитку підприємств торгівлі. Ефективність таких управлінських рішень в умовах сьогодення базується саме на інноваційних підходах.

Основні стратегічні пріоритети і ключові заходи таких підходів полягають у наступному. Нині потребує реалізації єдина системна державна інноваційна політика,

здатна адекватно відповісти на зовнішні і внутрішні виклики. Такий крок забезпечить суттєве підвищення віддачі потенціалу, суттєво підніме релевантність усіх складових національної інноваційної системи в умовах глобалізації.

Підприємства торгівлі, для забезпечення ефективності функціонування, мають розгорнути масштабну інноваційну діяльність, відчутти забезпечення оптимального балансу ринкових і регуляторних важелів впливу держави на інноваційний розвиток.

Таким чином, для розвитку інноваційної діяльності як елементу стійкого розвитку підприємств торгівлі, необхідні наступні заходи [4]:

- адаптація інноваційної системи України до умов глобалізації та формування конкурентоспроможності підприємств торгівлі;
- забезпечення спрямованості інновацій на попит і споживача;
- формування мотиваційних механізмів для продукування інновацій, розширення інноваційної активності підприємств торгівлі;
- реалізація системного підходу в управлінні інноваційним розвитком підприємств торгівлі на тлі інформатизації суспільства.

Адаптація національної інноваційної системи України до умов глобалізації має забезпечити умови формування підприємствами торгівлі чіткої стратегічної політики власного надійного позиціонування на відповідних ринках, спрямованої на гнучке реагування на динамічні зміни, що відбуваються в економічній сфері держави та за її межами, реалізації обґрунтованих заходів щодо забезпечення ефективної господарської діяльності.

Успіх інноваційної політики підприємств торгівлі України на споживчому ринку має визначатися обсягами залучених інвестицій, спрямованих на розвиток власної господарської діяльності, підвищенням зацікавленості підприємств торгівлі Європи і світу до співпраці з українськими підприємствами.

Варто наголосити на тому, що важливим завданням інноваційної політики підприємств торгівлі є зменшення залежності України від імпорту.

Механізм вирішення цих пріоритетних завдань інноваційної політики підприємств торгівлі в Україні базується на використанні програмно-цільового підходу.

Такі програми варто переглядати з метою визначення їх змістовної актуальності, ступеню відповідності пріоритетам, повноти забезпеченості кадровими, іншими ресурсами, ефективності механізмів контролю і відповідальності за їх виконання. Для оцінки програм і проектів крупних підприємств торгівлі з найбільш актуальних проблем варто залучити незалежних міжнародних експертів. Системний підхід має використовуватися як у розробці окремих програм підприємствами торгівлі, так і у формуванні усього комплексу різногалузевих програм на рівні регіону, що має забезпечити отримання синергетичного ефекту від узгоджених дій з виконання програм.

В умовах посилення конкуренції важливим є переорієнтація системи продукування інновацій на попит споживачів. В умовах, коли глобалізаційні процеси створюють широкі можливості для швидкого пересування між країнами нових знань, ідей, технологій та інформації, а також елементів техніко-технологічної бази, висококваліфікованих фахівців, конкурентні позиції підприємств торгівлі визначаються саме перевагами у випередженні конкурентів щодо впровадження інновацій у власну господарську діяльність.

В Україні процес інноваційної діяльності зорієнтований на продукування нових знань і технологій переважно незалежно від врахування попиту споживачів, що визначає значною мірою низький рівень комерціалізації результатів наукових досліджень [5].

Створення системи інвестування інноваційної діяльності підприємств торгівлі має базуватися на наступних принципах:

- чітка диверсифікація джерел і механізмів фінансування у залежності від етапів інноваційного процесу;
- використання ефективних механізмів інвестування;
- раціональне використання альтернативних способів інвестування;

- широке залучення інвестицій за рахунок недержавних коштів, у першу чергу, заощаджень громадян.

Розширення інноваційного процесу у господарській діяльності підприємств торгівлі сприятиме підвищенню проблемно-орієнтованої релевантності національного науково-технічного та інноваційного потенціалу, концентрації ресурсів на пріоритетних для розвитку економіки напрямках.

У розвитку інноваційних процесів на підприємствах торгівлі значної ваги набуває інфраструктура інноваційного розвитку. Варто зазначити, що така інфраструктура в Україні перебуває у початковому стані. Вона охоплює лише окремі типи інноваційних структур, зокрема, технопарки, наукові центри, бізнес-інкубатори тощо. Розвиток інноваційної інфраструктури потребує всебічної державної підтримки.

Говорячи про національний рівень, варто зазначити, що інноваційна діяльність поступово охоплює усі сфери економіки і суспільного життя. Інноваційна діяльність базується на органічному поєднанні та використанні диверсифікованих як технологічних, так й інших знань та інформації, включаючи навички, досвід, професійну компетенцію, культуру. Специфічність змін в умовах такого системного охоплення інноваційною діяльністю усіх сфер національної економіки полягає у тому, що у значній кількості галузей України інноваційно-інвестиційна діяльність не використовується на систематичній основі для підвищення продуктивності і якості праці, створення нових робочих місць.

Відсутність системної повноти в інноваційному розвитку економіки та суспільства у цілому нівелює зусилля, які прикладаються для цього в окремих інноваційно активних галузях і регіонах, залишає невикористаним накопичений потенціал суб'єктів господарської діяльності. Тому існує необхідність в ініціюванні процесу широкого впровадження інноваційних програм розвитку для підприємств різних галузей національної економіки, де підприємства торгівлі не є винятком.

Системний підхід щодо реалізації інноваційно-інвестиційної моделі економічного розвитку, необхідності узгодженого реагування у процесі

розгортання інноваційної діяльності на зовнішні і внутрішні виклики, забезпечення його цілеспрямованої орієнтації на вирішення широкого кола системних проблем, у тому числі і соціальних, більшість з яких знаходяться у компетенції держави, Україні потрібно мати ефективну масштабну інноваційну політику. Така політика може бути забезпечена лише шляхом налагодження централізованого державного управління інноваційним розвитком, здійснення необхідних змін у національній інноваційній системі.

Важливим для підприємств торгівлі є становлення щільних і ефективних партнерських відносин між владою, усіма учасниками національної інноваційної системи і суспільством. Участь представників науки, освіти і підприємництва, громадськості у формуванні інноваційної політики має винятково важливе значення для демократизації процесів прийняття рішень стосовно інноваційного розвитку суб'єктів ринку.

Вважаємо необхідним створення системи постійного моніторингу динаміки інноваційного розвитку підприємств торгівлі. У сфері інформатизації необхідно забезпечити активне використання можливостей інформаційних технологій і електронних засобів комунікацій в інтересах інноваційного розвитку суспільства.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, інновації виступають важелем стійкого розвитку підприємств торгівлі, їх реалізація потребує системного підходу. Такий підхід має використовуватися як у розробці окремих програм підприємствами торгівлі, так і у формуванні усього комплексу різногалузевих програм на рівні регіону. Перспективи подальших наукових пошуків мають передбачати дослідження щодо забезпечення ефективності організаційно-економічних зв'язків між виробниками продукції та підприємствами торгівлі.

Література:

1. Пасека С. Р. Модели государственного регулирования инновационного развития национальной экономики Украины / С. Р. Пасека,

А. С. Гуменюк // Известия Гомельского государственного университета им. Ф. Скорины. – 2014. – № 2. – С. 188-193.

2. Праздничных А. Н. Построение инновационной экономики для будущего / А. Н. Праздничных // Российский журнал менеджмента. – 2013. – № 2. – С. 107-150.

3. Манн Р. В. Стержень инноваций. Предпосылки и особенности формирования инновационных кластеров в экономике Украины / Р. В. Манн // Креативная экономика. – 2014. – № 1. – С. 105-114.

4. Заровна К.М. Семантичний аналіз сутності економічної стійкості підприємства / К.М. Заровна // Вісник Одеського національного університету імені І.І. Мечникова. – 2014. – Т. 19. – Вип. 2/3. – С. 119-123.

5. Ситникова И. С. Экспресс-оценка ноу-хау при организации малых инновационных предприятий / И. С. Ситникова // Патенты и лицензии. Интеллектуальные права. – 2014. – № 7. – С. 39-42.